

Vplatní listky jsou vloženy do tohoto čísla. Pošlete jimi ihned předplatné, případně předepsané nedoplatky.

ROČNÍK XIII.

PROSINEC 1930.

ČÍSLO 2.

REDAKTOR A VYDAVATEL ANTONÍN FRÖHLICH, DOLNÍ ÚJEZD
U LIPNÍKA NAD BEČVOU.

ZÁHORSKÁ KRONIKA

Vlastivědný sborník Záhoří a Pobečví.

VYCHÁZÍ ČTVRTLETNĚ V DOLNÍM ÚJEZDĚ U LIPNÍKA NAD BEČVOU.

Ročník XIII.

Prosinec 1930.

Číslo 2.

Boh. Zdráhala, Lipník n. B.:

10. výročí návratu našich legionářů do vlasti (1920-30).

Před 10. lety vraceli se legionáři domů. Sjížděli se se všech světových bojišť, a jako vlaštovky z jara hledali svá hnízda. Vraceli se z daleka, z nepřehledných řad bojů drobných i velkých. Za nimi byla cesta kolem světa.

Podivuhodné byly osudy těchto mužů. Ze svých vesnic ve čtrnáctém roku vyšli jako mladíci, šest let kruté války zocelilo je v muže. Spatřili tiché, usměvavé kraje Francie, viděli nebetyčné Alpy, táhli přes pláně zborovské, pole bachmačská a zalesněné hvozdy uralské za červánky svobody. Na všech místech našli svá bojiště. Všechny tyto kraje jsou svlaženy drahou českou krví a v půdě rozbrázděné střelami, našel tak mnohý syn našeho národa svůj hrob.

Na ohromných lodích brázdili dosud jim neznámé vody světových moří, obdivovali zajímavý život na nich. Viděli Evropu, Asii, Ameriku, Afriku. Navštívili zámožné zámořské kraje plné krás, ale přece tím toužebněji vyhlíželi prvních obrvů země jim zaslíbené, pro niž prolévali krev, obrvů naší republiky, jejich Moravěnky, rodné a nejdražší Hané a našeho Záhoří.

A tak se tedy vrátili. Znaveni, vyčerpáni, zaklepalí na dvěře svých chalup, a ti, jim nejdražší, jim otevřeli.

Nikdo nevytlčí to shledání našich rodičů se svými syny, syny legionáři po 6ti letech trapného odloučení.

Ty naše dobré, zlaté, české maminky! Radostí, ohromnou radostí plakaly. Už z mnohých byly vetché babičky, podlomeného zdraví. Lítice válečná přehnala se nad nimi, a četná strádání za vojny vryla na jejich starostlivých čelech vrásky a pokryla jich pokleslé lhlavy stříbrem.

A naši otcové? Ti byli pyšní na syna-legionáře. I na těch bylo znáti stopy nadlidského strádání a utrpení. Ti se blaženě usmívali.

Naše sourozence jsme skoro ani nepoznali. Byli to zvláště ti nejmenší. Ti obskakovali kolem okovaných kufříků a vytahovali z nich dárky syna legionáře. Bylo to pro maminku koření, čaj, tatínkům dobrý tabák a pro sebe nějakou tu americkou žvýkací gumu, kus látky na šatičky, neb mandžurskou kůži na botičky. To

Vlastivědný sborník »Záhorská kronika« vychází čtvrtletně.

Ročně se předplácí 10 Kč složenkou, po 1. lednu 1931 se doplácí 12 Kč. Jednotlivá čísla při hromadném odebrání 2 Kč 50 h, při odebrání jednotlivých čísel přímo po 3 Kč. Platí se chekem pošt. spořitelny čís. 100.630, Brno. Pro záky při hromadném odběru sleva.

Reklamace se využijí jen do vyjití nového čísla.

Literární příspěvky, zprávy, knihy a časopisy k recenzi i na výměnu, objednávky i reklamace budtež zasilány na adresu: »Záhorská kronika« v Dolním Újezdě u Lipníka n. B.

Novinové výplatné povoleno řed. pošt a telegrařů v Brně, výnosem číslo 69.140-VI. ze dne 18. srpna 1925.

Žádá se zdvořile, by nedoplatky za starší ročníky byly ihned vyrovnány. Složenka se přikládá.

OBSAH:

10. výročí návratu našich legionářů do vlasti (1920—1930). (Boh. Zdráhala.) — Sejmutí makovice s věže radniční v Hranicích. (Čeněk Kramoliš.) — Některé památné nápisy v okrese lipenském. (Jan Bařura.) — Testament hanáckého básníka Jana Tomáše Kuřníka. (Jakub Mráček.) — Ohrožení Teplických aragonitových jeskyní. (E. Michal.) — Řád pro hruboměšťany kelečské z roku 1699. (Ant. Svěrák.) — Nástin dějin moravského chmelařství. (Mikuláš Klapal.) — Školské poměry v Uhřimově. (Josef Pavel.) — Co nám vyprávějí staré listiny. (Sova Otto.) — Život na Záhoří za starodávna. (Dr. Frant. Příkryl.) — Záhorské písničky. II. 2. (Karel Havlíček.) — Písemné památky v bání kostela ve Velkém Újezdě. — Pověsti našeho kraje: Loupežník Kristián. (M. Tománková.) — Drobné zprávy: Bílý kostelík u Hranic. (Fl. Zapletal.) — Z Lipníka: »Doma nejlépe.« — Nápis na skále v Pekle v Podhoří. (Dr. Fr. Příkryl.)

Redakci dořlo:

Na tvrdé roli. Román z učitelského života napsal Čeněk Kramoliš. B. Kočího nejlacinější česká knihovna svazek 99. Nakladatel

všechno koupili naši hoši v cizích zemích, o nichž se nikdy nikomu ani nesnilo.

Zlata nepřiváželi, jen ta svá zlatá srdce.

Vyšli na náves a do ulic, zdravili se se svými známými, zašli do školy ke svým učitelům, ale vzpomínek svých zatím nikomu nesdělovali. Žádný je také po nich nechtěl. Bylo dost o něčem jiném vykládati. Radosti bylo plno. Svoboda, zlatá svoboda každého opila, lidé radostí nevěděli co činí. Matička Praha hostila již ve zdech starodávného hradu pražského hlavu nám všem nejdražší, našeho tatíčka Masaryka.

Den, dva, chodili legionáři jen po návštěvách. Po takové dobrodružné cestě se nejlépe odpočívá.

Pak svlékli naši legionáři své vojenské kabáty, z nichž dýchal vzduch sibiřských pralesů, páry tolika moří, oblékli civil (komu ještě zůstal), a počali se ohlížeti po svém zaměstnání.

Jak mnoho to zklamalo! Řemeslník našel svou dílnu polo-prázdnou, vykradenou, zemědělec svá pole zanedbaná, dělník své místo v továrně obsazené jiným. Nastal tulý zápas o skývu chleba. Na různých nikdo neměl ustláno. A léta šla 1, 2, 10 let. A za těchto 10 let již jich mnoho odešlo k armádě těch mrtvých hrdinů, jimž nebylo popřáno spatřiti osvobozenou vlast a radovati se z jejího rozkvětu.

A na onu krásnou, hrdiaskou epopeji zůstala jen vzpomínka. Touto vzpomínkou napájejí legionáři svůj dorost. Těmito vzpomínkami připomínáme svým dětem, z jak velikých obětí vyrůstala naše samostatnost, že tato samostatnost nebyla darována, ale těžce vydobyta a vykoupěna krví a utrpením.

A těší každého legionáře, když ta naše mladá generace slibuje a za svou povinnost bere střežiti drahý odkaz revoluce, svobodu státu.

Mládeži naše! Pamatuj si, že legionářů zakrátko nebude. Umírají a vymrou. Za minulý rok zemřelo jen v jediné naší olomucké župě 22 příslušníků velkého kdysi zahraničního bratrstva, vojska Masarykova. Dobře bude, vzpomeneš-li si občas na rudě zbarvený Zborov, Bachmač, Terron, Dossa-Alto a jiná bojiště, a připomeneš-li si, za jakou cenu vrátila se nám ztracená svoboda. Za ni musila téci věrná krev, rovnoceuná s krví slavných našich husitských předků. Vzpomínej ráda na to a ztřež si drahocenného pokladu — naší svobody!

Na nás legionářích bylo svobody dobývatí, na tobě, česká mládeži, zůstává tuto svobodu udržeti!

Čeněk Kramolíš :

Sejmutí makovice s věže radniční v Hranicích.

Dne 21. října 1930 dopoledne, za příčinou opravy a natření plechem kryté věže, sdělána byla s ní i makovice plechová, aby

byla pozlácena. Sdělal ji Josef Bureš, mistr klempířský v Hranicích. Makovice je 54 cm vysoká, objem měří 188 cm a obsah její je větší jak 100 litrů. Byla téměř uprostřed prostřelena.

V makovici bylo uloženo 5 plechových válcovitých pouzder, jedna skříňka dřevěná, prostřelená a vlhkem poškozená, a dva balíky papírové. Věci v nich uložené vyndány byly u přítomnosti starosty Jos. Šindela a některých městských úředníků. Zavolaný pisatel tohoto článku, jenž je též kronikářem města Hranic, sestavil listiny v pouzdrech se nalézající dle roků. Seznam jich vyplňuje tři půlarchy. Uvedu jen některé.

Nejstarší listiny jsou z roku 1571 na pergamenu napsané a obsahují zprávy o přístrojení vrchu věže s makovicí na ní a zjednání dvou cimbalů k hodinám, o opravě věže roku 1652, o ceně potravin r. 1715 a velikém ohni toho roku, o vojsku ruském ve městě r. 1736 rozloženém. Na cívce namotán je 125 cm dlouhý pruh papíru, na němž jsou česky napsány události od r. 1702 až 1822, a na druhé cívce r. 1869 vložené, též papírový pruh 246 cm dl. s německy napsanými událostmi od r. 1823 do r. 1869, kdy naposled byla věž opravována a listiny do makovice ukládány.

Toho roku uloženy byly do makovice též krasopisně popsané listy žáků zdejší německé hlavní školy, na niž se též česky vyučovalo. Škola měla čtyři třídy chlapecké a čtyři dívčí. Teksty krasopisných listů jsou většinou německé, ale velmi pěkně napsané, že mohou býti vzorem nynějším žákům.

Mezi vyučujícími byl již tenkrát jeden vlastenecký učitel, třeba byl jen prozatímní. Žáci jeho psali:

»Na žádost našeho milého pana učitele Františka Vojtěcha Lošťáka píšeme zde řádky tyto k upomínce na den 19. června (1869), kdežto se při obnovování městské radnice báně věže sázela. Jako věže tato, tak ať vyšine se národ náš nad jiné. Bůh dej zdaru! — V Hranicích, Řehák, žák druhé třídy.«

I o druhém učiteli Jos. Dernickém se vypravuje, že byl dobrým Čechem.

Zajímavé jsou dva listy z doby pruské války.

Když král dánský Kristian IX. prohlásil zákonem dánskou řeč za úřední též ve Šlesvicku, kde bylo obyvatelstvo většinou německé, tu Prusko a Rakousko opřely se tomu, vypověděly roku 1864 válku Dánsku, porazily je a odtrhly mu nejen Šlesvicko, ale též Holštýnsko a Lauenbursko.

Napřed vládly obě mocnosti společně nad dobytými zeměmi, ale když se ve správě dohodnouti nemohly, převzalo Rakousko dle ujednání ze dne 14. srpna 1865 vládu nad Holštýnskem, Prusko přisvojilo si Šlesvicko a Lauenbursko.

Brzy po rozdělení tom ukázalo se přátelství Pruska v pravém světle. Král pruský chtěl mítí všechny tři země — a z toho povstala r. 1866 válka. Z přátel stali se nepřátelé.

Pro větší jistotu spojilo se Prusko s Itálií, s dávnověkým nepřitelem Rakouska. Prusaři s báječnou rychlostí obsadili severní kraje v Čechách a vojsko naše táhlo proti nim.

Poněvadž se předvíдалo, že bude mnoho raněných, nařídila vláda obyvatelům, by sbírali plátno na obvazy a dělali na rány cupaninu z plátěných čistých odpadků a vyzvala zámožnější, by darovali peníze na opatrování a živění raněných.

Město Hranice vydalo k obyvatelstvu provolání: Aufruf an die Bewohner von Weisskirchen! — České, na druhém místě stojící, zní následovně:

Provolání na obyvatele Hranické!

Od dvou nepřátelských států obkličené Rakousko muselo vojska svá vyslati, by vlast od hrozícího nebezpečí chránila.

V takových tísných časech jest to povinnost každého občana dle možnosti své ku veřejnému blahu přispěti. Jak udatní synové národu život a krev vlastní obětují, tak jest to povinnost zvláště měšťanů dle silch svých k tomu napomáhati, by osud poraněných ulehčen byl.

Nejnutnější v tom ohledu jest péče o to, by polním nemocnicem potřebné obvazovadla zaopatřena, a by poraněným po dobu léčení lepší strava podána byla.

Obecní rada požaduje tedy všechny obyvatele Hranické co nejspěšněji staré plátno neb cupaninu (charpii) v obecním kanceláři odevzdati a vyzývá oné obyvatele Hranické, kteří by se uvolili náklady za opatrování jednoho nebo více poraněných ve zdejší nemocnici na sebe vzítí, ku podpisu potažného v obecním kanceláři uloženého archu laskavě se dostaviti.

Hranice 22. června 1866.

Obecní rada.

Po krvavé a pro nás nešťastné a prohrané bitvě u Králově Hradce dne 3. července 1866 coufalo naše vojsko Moravou k Vídní. Prusáci v patách za ním a zaplavili Moravu. Král pruský Vilém přitáhl do Brna a vojsko jeho usadilo se v různých městech. I do Hranic přitáhl oddíl německého vojska.

Aby se Prusáci zabezpečili před útoky obyvatelstva, vydal německý generál Stollberg k obyvatelstvu východní Moravy následující česko-německou proklamaci, či provolání:

Proklamace.

Poněvadž se vícekrát podařilo, že od gruntovníka a více jiných osob na pruské vojíní střeláno bylo, tak já tím dávám na vědomost, že každé město, vesnice i chalupa, z kteréž by ještě rána vystřelená vyšla, spálená a obyvatelé před vojenský soud postavení a oběšení byli.

(podepsal) Stollberg, královský pruský generál.

Stanoviště v Hranicích dne 30. července 1866.

V rozkazu: Z. B o j a n,
hejtman a komendant batalionu.

Provolání obecní rady i proklamaci generála Stollberga tiskla tiskárna A. Škarniclové v Hranicích. — Obé uschováno bylo ve čtvrtém plechovém pouzdře, umístěném v makovici věže radniční.*)

Když byl uzavřen s Prusáky a s Itálií mír, jimž jsme mimo jiné ztratili Holštýnsko, opustili nepřátelé naše země a obyvatelé si spokojeně oddychli.

Jan Bačura :

Některé památné nápisy v okrese lipenském.

Nad vchodem do zámecké kaple na Veselíčku na Karluší jest letopočetný nápis »CaroLVs erJgJ MarJa Theo Dora eXornari feCere« (1769), který hlásá, že tuto kapli sv. Františka z Pauly František Karel hrabě Podstatský, svob. p. z Prusinovic se svou manželkou Marií Theodorou, roz. svobodnou paní z Imbsenu zřídili r. 1769. Při okresní silnici u Vicinova stojí kaplička sv. Jana Nepom. s nápisem: »C. M. P. F. v P. 1722 statuam renovari, et cedificari fecit F. C. D. C. P. L. B. de Pr. 1707«, což znamená: Karel Max Podstatský, svob. pán z Prusinovic r. 1722 sochu obnovil; postavil (kapli) František Karel Dominik, hrabě Podstatský, svob. p. z Prusinovic r. 1707.

Ve Slavkově na apsidě venku na kostele zasazena je pískovcová deska, která má ve 4 rozích číslice 1768 a jen začáteční písmena, jichž význam jest těžko rozluštití. Jelikož farnost tato jest prastará, znamenají číslice 1768 asi obnovení kostela. Dle nezaručených místních zpráv stával prý původní kostel na jiném místě.

V Soběchlebích nad vchodem hlavním do kostela je nápis letopočetný, čtyřřádkový, jehož vždy dva řádky udávají rok postavení kostela r. 1767.

AVLa saCrata Deo

ChrJsto assVMptoeqVe ParentJ:

DJtrJCHstein CaroLJ

stat sVMptJbVs Jsta PatronJ.

Což znamená: Svatyně zasvěcená Bohu Kristu a na nebevzaté Rodičce, postavená nákladem Karla Ditrichštejna, patrona.

V Dol. Újezdě při okresní silnici zasazena je na kostele deska s nápisem »Základní kámen posvěcen 10. září 1846. Veleďst. p. Josef Mück, venkovský děkan lipenský.« Původní kostel z r. 1775 nestačil, proto byl r. 1846 zbořen a v letech 1846 až 1849 postaven nový.

*) Obširná zpráva o všech listinách v makovici uložených bude později otištěna od Dra Vybírala v čas. »Vlasteneckého spolku musejního« v Olomouci.

2. Nápis y na jiných budovách a předmětech:

a) V Lipníku. Na zvonici u farního kostela byl dříve obraz města, který nyní místo obnovení byl zalíčen, kolem celé plochy jsou sluneční hodiny a v dolní části znak p. z Vrbna s písmeny: »G. S. B. z W.« (Jiří st. Bruntálský z Vrbna), pod ním znak města Lipníka, po jehož bocích jest napsáno »Léta Páně 1609 za panování urozeného p. Jiřího staršího Bruntálského z Vrbna a na Helfenštej-

LETA PANIE 1609 ZA PANOWANI VROZENEHO
 PANA PANA CIRZIOHO STARSSIOHO BRUNTAL
 SKEHO Z WRBNA A NA HELFENSSTEINE.
 TATO WIEZC ZALOŽENA 4 DNE APRILIS
 ZA PVRKMISTRVW IANA MERKI-IANA ZAHRA
 KI-IANA MIKSSOWA • CIRZIKA CZIKANA A DO
 KONANA TEHOŽ LETA IZ DNE NOWEMBRIS
 NAKLADEM OBCE LIPENSKE • ZA PVRKMISTRVW
 MARTINA ZIKMVNDTKA • MATEGE POSTRI
 HAČE • MARTINA KANTVRKA • IAKVBA HON
 TELE • MARTINA BARTKA RICH TARZE -
 WACZLAWA SOKOLA PISARZE ECCLE:
 MAT T: PLOBANTIO:

G. S. B. z. W.

ERB MĚSTA LIPNIKA.

ně tato věž založena 4tého dne aprilis za purmistrův Jana Měrky, Jana Zahradky, Jana Mikšova, Jiříka Cikána. A dokonána téhož léta 12tého novembris s nákladem obce lipenské za purmistrův Martina Zikmundka, Matěje Postříhače, Martina Kanturka, Jakuba Hontale, Martina Bartka, Václava Sokola písaře. Eccle Matt. Plorantie.« (Poslední tři slova znamenají duchovního Matěje Plorantia—Plačka.)

Při této zvonici stojí bývalý městský, později knížecí špitál (chudobinec), na němž nachází se vsazená deska, zhotovená na památku velkého ohně v městě, toho znění: »Za času panování uroze-

ného pána p. Jiřího st. Bruntálského z Vrbna na hradě Helfenštejně na Kvasicích na místě tomto, kde špitál obecní byl a ohněm léta 1613 v neděli provodní k zkáze přišel, na téměř místě dům tento nákladem obce lipenské vystavěn za purgnistrů Martina Zikmundka, Martina Slováčka T. L. Mk. léta 1616.«

Na městském chudobinci u sv. Josefa nad vchodem v kartuši je znak Balšánkův a po jeho bocích nápis: »Dávejte a bude vám dáno. Luk. 6 c. Almužna od hříšné smrti vysvobozuje. Dob. c 4. Hříchy tvé almužna vyplacuje. Dan. c 4.« Pod znakem je letopočetný nápis: »ŠpitaL ten ke CtI Boží WlstaWěn. WěnoWán a MěstV zaDán.« (1700.)

Na náměstí stojí na vysokém sloupě socha P. Marie s nápisem letopočetným: »HonorI M. V eX Voto posVlt GeorgIVs BaLssanek De CanVs kVias.« (Ke cti Marie Panny na základě slibu postavil Jiří Balšánek, děkan zdejší r. 1694.)

Kříž v Osecké ulici (nyní Masarykově) má též letopočetný nápis: »Vulgen Ito xaternI PatrIe pro nobIs CrVCHIXo De pletat Is Voto posltVM. Mense Octobrianno ut supra.« (Jednorozenému věčnému Otce za nás Ukřižovanému podle zbožného slibu postaven. V měsíci říjnu roku jak nahoře. 1740.)

Socha Panny Marie v téže ulici naproti kříže stojící, má nápis: »Matei Dolorosoe de pietatis voto extruxit pius civis lipnicensis mense junio anno 1694. (Bolestné matce podle zbožného slibu postavil zbožný občan lipenský v měsíci červnu roku 1694.)

U bývalého kláštera stojí socha sv. Jana Nep., která byla postavena, když tento světec byl prohlášen za blahoslaveného, r. 1725, jak tři letopočetné nápisy svědčí. V předu na podstavci je štít s 4 polích: v 1. a 4. stojící okřídlený lev, v 2 a 3. poli strom (lípa) a kolem nápis: »Sit nobis Joannes Nepomucenus in orbis lauda plenus.« (Budiž Jan Nepomucký na celém světě oslavován.) Pod tím nápis: »Nepomucena ora, neveniamus in ora, moctis nos hora protegito, absquemora.« (Nepomucký oroduj, ať nepřijdeme do po- věsti [špatně], v hodinu smrti nás chraň bez odkladu.)

Na ostatních třech stráních podstavce jsou letopočetné nápisy, z nichž každý označuje rok 1725; než zdá se, že neodborným natíráním sochy jest i smysl porušen. Nápis y jsou následovní: »Sal illeca tuvat salx, tu vitiis medeare«, »Usqe lue infami lipnitia tecta tuendo«, »Tu sal dive soli titulo meliore putaris.«

Nápis nad vchodem do bývalé klášterní budovy »Ferdinandus Princeps a Ditrichstein« označuje, že tato část kláštera stavěna byla za knížete Ferdinanda z Ditrichštejna, který žil od r. 1626 do r. 1698.

Nade dveřmi, kterými se vchází do dvora hospodářských budov, jsou erby bývalých držitelů tohoto dvora, totiž jak nápis svědčí: Jakuba st. Vojsky z Bogdunovic a na Količíně (nad tuří hlavou) a jeho manželky Johanky Podstatské z Prusovic (nad parohy).

b) V okolí Lipníka jsou na Helfštýně nad druhou bránou je vytesán původ erbu pánů z Pernštýna s podpisem: »Anno

1480 Vilém z Pernštajna, pán na Helfenštajně.« R. 1480 značí rok, kdy Vilém tyto hradby dokončil.

V O s e k u je zasazena na školní budově paraetní deska s nápisem: »Na důkaz hluboké a trvalé úcty k padlým a následkem útrap ve světové válce zemřelým vojínům za svobodu národa československého založilo obecní zastupitelstvo místo pomníku na věčné časy fond ve prospěch chudých příslušníků obce Oseka 1922.«

Na V e s e l f ě k u v lese byl r. 1905 postaven jehlanovitý pomník s nápisem: »Zbudován spolkem vojenských vysloužilců okolí Prosenického přispěním vysokorodého hraběte Aloise Podstatského Lichtensteina, cis. ruského ministerstva války, okolních obcí, spolků, korporací a dobrodinců L. P. 1905. — Chrabrým vojínům rakouským a ruským ve zdejších zámku za válečných let 1805, 1809 a 1812 zesnulým poslední tuto odpočinek dopřán. Mír jich prachu.« Za válek napoleonských byl zámek proměněn ve vojenskou nemocnici, do níž dováženi byli ranění a onemocnělí vojáci. Kteří v zámku zemřeli, byli pohřbíváni na zámeckém kopci. Toto místo sluje do dneška vojenský hřbitov, na němž stál původně železný kříž s nápisem: Chrabrým vojínům atd jak nahoře. Vojenské nemocnice byly v zámku třikrát: r. 1805 po bitvě u Slavkova, r. 1809 a r. 1813 (omylem na pomníku jest r. 1812)

O jiných nápisech bude pojednáno příště.

(Pokračování.)

ZAPANOWANI WYS OKO VROZENEGO PANA PANA CIRZIOHO
BRVNIALSKEHO Z WRBNA NA HELFENSTEINE TENTO ZWON
SLIT JEST LETA PO NAROZENI PANA KRISTA 1604.
HELFENSTEINE • ALIPNIKV • NAKLADEM • WSSECZKE • OBCZE •
MIESTA LIPNYKA • DNEŠ VSLYSITELI • HLAS • GEHO • NEZA
TWBZVCTE • SRDCE • SWEHO ŽIALM 95 • • •
TENTO ZWON GEST SLIT OD MISTRA ZACHARIASSE
Z OLOMOVCE ZA PVRKMISTRV MARTINA ZIGMVNDT
KA IANA NEDOSSLEHO IANA SSEFRANKA MIKVLASSE
ROBA 1604.

Nápis na největším zvonu »Michalu« v Lipníku.

Jakub Mrádek:

Testament

hanáckého básníka Jana Tomáše Kužníka.

Starý pan učitel, varhaník a básník staré Hané Jan Tomáš Kužník, edpočívá klidně již skoro 150 let na starém hřbitově u kostela v Kojetíně, na hřbitově nyní zrušeném, kde není již památky po rovech jeho i těch, jimž býval učitelem, jimž hrál při veselí svatebním a jimž pěl na cestu poslední.

O Kužníkovi promluvil Dr. Julius Heidenreich při své slavnostní promoci dne 27. června 1927 na universitě Masarykové v Brně. Přednáška jeho vyšla také tiskem jako příspěvek k dějinám české literatury doby tereziánské v knize Inaugurace rektorů 1927.

Dr. Heidenreich vypravuje o životě Kužníkově a oceňuje jeho básnickou činnost velmi zajímavě, s láskou k věci a opravdovým porozuměním. Vedla jej k tomu, jak sám praví, povinnost krajanská zbarvená lehkým příděchem lokálního patriotismu, dále vědomí, že neprávem opomíjený veršovec je zajímavým a zpestřujícím doplňkem nejméně prozkoumaného období starší české literatury, a konečně zvláštní příležitost, t. j. jeho promoce.

Hanácký básník Jan Tomáš Kužník narodil se v některé vesnici u Kojetína, v Uhřičicích nebo v Bezměrově. Za rok jeho narození možno považovati 1716, když víme, že zemřel 1786 ve věku 70 let. Byl selského původu. Z jeho básně víme, že studoval na kroměřížském piaristickém gymnasiu, kdež vychodil tři třídy. Máje zálibu v hudbě, oddal se učitelství a varhanictví. Kde všude působil, nevíme. Teprve roku 1773 máme o něm zápis v matrice kojetínské. Je to zápis o druhém jeho sňatku, kdy ženil se s ovdovělou paní Helenou Freidenthalerovou z Rajce.

O první manželce nevíme nic. Nevíme, jak se jmenovala, odkud pocházela, ani kdy a kde zemřela.

Z testamentu níže položeného dovidáme se o dětech z prvního manželství. Jmenuje se tam syn Jan, který byl knězem, a připomíná se zemřelá dcera, po níž zůstali tři syni: Jan, Karel a Daniel. Jméno zetě se neuvádí. Z druhého manželství, které trvalo do smrti Kužníkovy 1786, dětí nebylo.

Druhá manželka Helena přežila Kužníka o šest let, zemřela roku 1792 ve stáří 68 let.

Kužník skládal básně v nářečí hanáckém. Líčí v nich život, zvyky, radosti a žalosti venkovského lidu selského, robotu a těžké poměry hospodářské. Ve druhé skupině básní líčí útrapy a pohromy válečné za vpádů vojska pruského na Moravu v pol. 18. stol.

Básně jeho uveřejnil Tomáš Fryčaj r. 1813 v Muze Moravské.

Testamentum Tomáše Kužníka de 9., publicato 28. april et confirmatum die 16. Juni 1786.

Ve jméno Nejsvětější Trojice, Boha otce, syna, ducha svatého. Amen.

Já Tomáš Kužník znamenaje nestálost života svého a vykročení z toho světa, ještě při dobrém rozumu a paměti jsouce, nechťe aby po smrti mej nějaká roztržitost a nevole o statek můj povstaly, protož aby mezi pozůstalými mými svornost a láska zachována byla, poslední vůli mou a pořizení tímto testamentem takto zavírám. Předně duši mou milou od Pána Boha mně danou v jeho božské ruce poroučím a odevzdávám. Tělo pak mé at dle křesťanského způsobu do země páně pohřbeno bylo.

Za první: Poručím mé ženě Heleně dvoje hony rolí od Drahů, co jsem koupil od Čurdy, s kterými může dělat, jak chce, prodat aneb darovat dle její vůle.

Item stodolu mej ženě, žebro, říčice, senny vidly jí.

Item dvě krávy, plátno, peřiny všechno ženě.

Item kuchyňsky náčení, co přivezla ze Zábrdovic, všechno ženě.

Item speistrugl, tři sesle kožený mé ženě.

Item stolek malý, co jsem na něm psával, mé ženě.

Item kotel kuprovej zazděný mé ženě.

Item tři mísy cínovy, 6 lžíce cínové. 6 párů noží mé ženě.

Item 4 obraze: Provodovsku P. Mariu, krucifix malovaný, Čaščin-skou na sklo malovanú, Krista Pána hlavu za sklem mé ženě.

Item mlýnek na kafe, moždíř, tihličku do peci.

Item 8 měchů, polovic kafešálků a 3 lžičky kaf. mé ženě.

Item 5 pivních sklenic, 5 vinných sklinek.

Item troky na praní mé ženě, peřiny, šláfrok jí.

Item co je pár měřic žita a rži, to ženě na chléb a na šišky.

Item mouku, stravu, co v žiklí je, všechno ženě.

Item bíly šaty, plátno všechno jí, dětom dá každému dobró košulu, dva ručníky, ostatek servity každému chlapcovi jeden. Reispelz ženě, polovic bílých talířů ženě a polovic chlapcom.

Putnu na muku a na vodu ženě.

2. Panu patru Johanesovi, mému synovi, polivkovú cínovú mísu, forlejlöfl, konvicu na kafe cínovú, hruby hodiny, klavikord, šenktiš na sklenice, kočárek jemu i flintu poručím.

3. Poroučím dvoje hony rolí v ouzkých Padělcích u kaple třem dětom po mej dceře, Johanesovi, Karlovi, Danjelovi, však ale otec jejich nemá právo, aby jich prodal, nýbrž s něma užívat, to dětom musí zůstat, dnes nebo zejtra, až přijdou do svého stavu, nechť jeden druhému jeho díl zaplatí.

Item louku, co jsem koupil od žida v Suchých loukách za 107 R. 17 kr. na 15 let, tu nech užívat, až ty peníze se vyplatí. Kdyby ale spíše takovy peníze dostal, než těch 15 let vyjde, nechť mu zeť revers vrátí, však je rejstřík na všechny léta. Užitek, jaký je, outraty jsou taky postaveny, to dělá pro jeho chybu židovi, nech udělá Jozef a vrátí revers; s té louky děti povinen bude šatit. Item šaty, to jest kabáty, kamisol, spodky, punčochy dětom.

Item stůl dubový dětom.

Item obraze všechny dětom, kromě, co sem poručil ženě.

Item truhlu, co sou v ní partese na choře dětom.

Item dva soukeny zeleny sesle a jednu kožený sesl červený a 4 lekáty jasinovy dětom, jednu motyku, pantok, hrábě s železnýma zubama, schreibzeik dětom, na vodu štandl dětom. Item 6 lžíce cínových, mosazný svícen.

Item 8 měchů, polovic šálků na kafe, polovic sklenic dětom.

4. Všechno, co je ve kvelbě, dřevěny náčení, a hůře, všechny věci prodat a na peníz uvést, a z těch peněz na invalidy 1 R., na žebráky 1 R., pohřeb zaplatit, truhlu, ostatek peněz, co zůstane,

taky něco na mše svaty a něco p. synovi na mše svaty. Těm, kteří budou ty věci prodat, p. Gigl a p. Roučka, každému 1 R. Lážko hruby prodat, a malý ženě, a jedno malý prodat, stůl dubový na vrchu prodat a malý zelený dětom.

Thomas Kuznik,
Trivial Schullehrer.

Leopold Roučka,
Ferdinand Gigl.

(Testamentní kniha str. 16--20)

E. Michal:

Ohrožení Teplických aragonitových jeskyní.

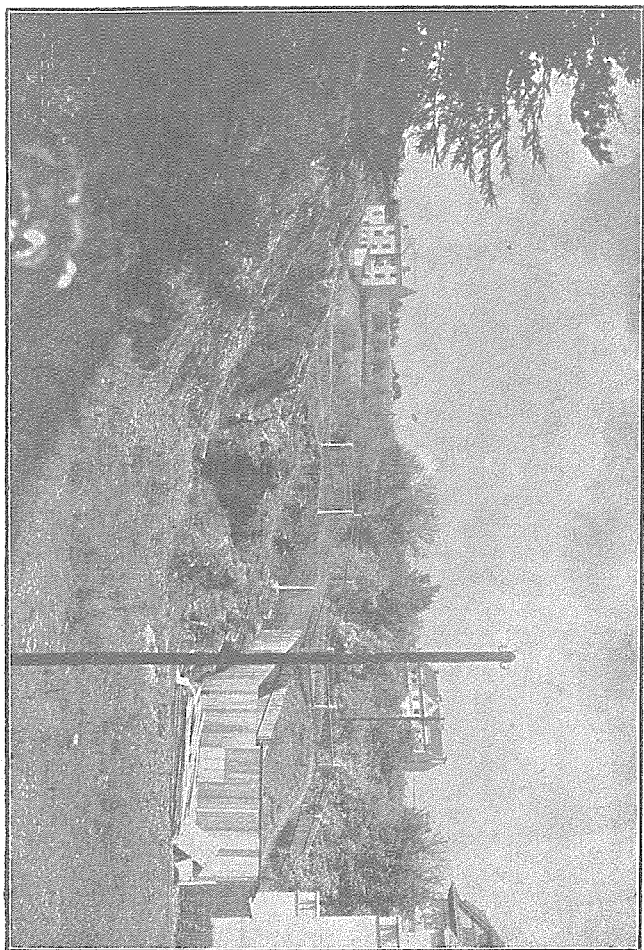
V posledním čísle minulého ročníku tohoto časopisu podal jsem zprávu o zvláštním rázu a původu aragonitových jeskyň u Teplic n./B., nalézajících se ve vápencové kře, která jako mohutný celek vystupuje v podloží kulmských břidlic, které se na vapence ukládají souhlasně. Ukázal jsem na jejich zvláštní původ a ráz, který na rozdíl od jiných jeskyň není způsoben pouze povrchovou, do podzemí vnikající vodou, nýbrž také minerálními prameny, z nitra vystupujícími.

Vznik pramenů, jak již v minulém článku bylo vyloženo, jest dán tím, že spodní voda hluboko do země sestupující jest nasycována a zahřívána CO_2 z nitra vycházejícím. Exhalace plynů, vystupující po zlomech a puklinách z hloubí, nasycují a zahřívají spodní vodu, která se stává lehčí a vystupuje energicky k povrchu, při čemž používá pokud lze cesty nejkratší, která skýtá současně nejméně odporu. Nejbližší, protože nejnižší jest v našem případě hladina Bečvy, která jest současně místem nejnižšího hydrostatického tlaku spodní vody. Specificky lehčí vody minerální, mocně se deroucí vzhůru, nassávají cestou z okolí spodní vodu, takže vzniká tu kolem pramenů cirkulace spodních vod, která používá četných puklin a zlomů, zde velmi hojně prostupující vápenec. Ježto jsou teplé a kyselé vody nadány vysokou schopností rozpouštěcí, rozšiřují výstupní cesty, dávajíce vznik kanálům, chodbám a dutinám, prostupujícím celou výškou vápencové kry ode dna až do výše hladiny spodní vody. Tato před zaříznutím Bečvy a vytvořením dnešního údolí teplického, ležela značně výše. Zařezáváním Bečvy do skalního podkladu sestupovala i hladina spodní vody a dutiny ve vápenci stávaly se přístupnými svrchní vodě, která jim dala dnešní tvar. Stékajíc přidružovala své krápníkové vtvory ke starším travertinovým usazeninám a výtvořím pramenů v jeskyních, pokud tyto nevzaly za své...

Z těchto pramenů běře původ CO_2 , který vniká do jeskyň a tvoří v jejich nižších místech plynová jezírka. Kyslíčník uhličitý, přinášející vyšší teplotu jeskyním a působící zde vlhké

a teplé ovzduší, umožnil nepřímo spolu s uhličitánem strontnatým, obsaženým ve vápenci, vznik aragonitové výzdoby, která je nejpozoruhodnějším zjevem v jeskyních.

Lze tedy říci, že jeskyně, které jsou jen částí bohatě rozvětveného labyrintu podzemních kanálů, chodeb a prostor snad rozsáhlejších nežli dosavadních, jak dává tušit Propast na druhé

Opuštěný kamenolom »Baránka« nad jeskyněmi.

straně řeky, byly založeny termálními vodami z nítra vystupujícími, kdežto dnešní tvar byl vytvořen účastí povrchových vod. Tento zvláštní původ, usazeniny a výtvořiny pramenů i povrchových vod, krystalický aragonit a plynová jezírka, kde možno bez nebezpečí zkusit návštěvníkům zvláštní účinky plynu, to všechno činí tyto jeskyně jedinečnou přírodní památkou, ke které, kdyby neležela na Moravě u Teplíc, nýbrž někde v za-

hraničí, putovali by turisté jako k přírodní pozoruhodnosti prvního řádu.

Dlužno konstatovati, že ač byly jeskyně objeveny již r. 1913, a již tehdy bylo o nich referováno doma i v zahraničí*) a poukazováno na jejich význam, nikdo jim nevěnoval pozornosti a nestaral se o jejich zabezpečení, a tak se stalo, že obec Zbrašov, které dříve patřila větší část území nad jeskyněmi (dnes opuštěný kamenolom Baránka a pole v sousedství), rozdělila půdu a rozprodala ji na stavební místa, aniž si uvědomila, že prodejem stavebních parcel nad jeskyněmi prodává i jeskyně. Tak staly se jeskyně majetkem celkem 11 majitelů pozemků a staveb. parcel, nacházejících se nad jeskyněmi. Tím stala se po stránce právní ochrana jeskyň problematickou, neboť zastavením pozemků a proměněním jich v zahrady, jsou přímo ohroženy jeskyně.

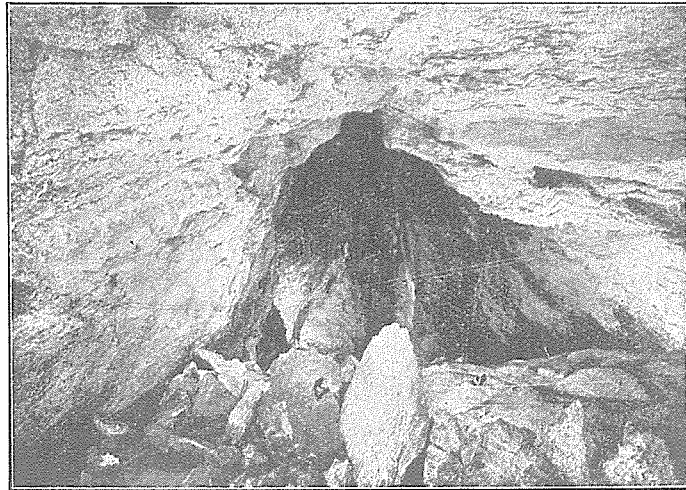
Dříve byla nad jeskyněmi vápencová skalka zarovnaného tvaru se sklonem k severu, dnes založením lomu a odlámaním skály byly přirozené sklony porušeny a vytvořen tu nerovný terén, z části vyplněný šterkem a hlínou. Kdežto dříve stékala hlavní část spadlé vody po povrchu, zůstává dnes všechna napršená voda státi v prohlubínách a odtud prosakuje do podzemí, do jeskyň.

V tom spočívá značné nebezpečí pro jeskyně, neboť prosakující voda poškozují nejen vzácnou aragonitovou výzdobu jeskyň, ale porušuje také stavbu stropů, náplň komínů a pod., což povede časem k zřícování v podzemních prostorách, které je tu tím snazší, že jsou zde jiné poměry, nežli v jeskyních jiných. Vápence, v nichž se jeskyně nacházejí, jsou značně dislokovány a tektonicky porušeny, jsou prostoupeny četnými zlomy a puklinami navzájem se křížujícími, a vápence ve svrchním devonu mají pak břidličnatý ráz a snadno se odlučují a odpadávají, jak to dokumentují spousty ssutí a trosk na dně jeskyň. Sesíleným zatékáním vody nasycené kyslíkem uhličitým, který naplňuje jeskyně a zvyšuje korrosivní činnost vod, dojde k rychlejšímu rozšiřování puklin, uvolňování materiálu a zřícování jeho v jeskyních, čímž jsou také ohroženy stavby, nacházející se nad jeskyněmi**).

*) J. Los, Zbrašovská jeskyně, Hranické noviny, roč. IV., č. 14. R. Kowarzik, Ein neuentdecktes Gegenstück zur Hundsgrotte bei Neapel. Prometheus, Jg. XXV. (1913) Nr. 8. Též v D. Rundschau für Geographie XXXV., Jg. 1913, str. 420.

***) Že takové případy nejsou vzácné, dokazují četná pozorování i v našem krasu. Známý badatel v moravském Krasu Wankel, byl náhodou přítomen takovému zřícení, které se událo blíže Blanska r. 1856. Na poli, kde před tím nebylo ani nejmenší prohlubiny, zřítla se náhle za strašného hlomozu část pole v rozsahu asi 46—48 sáhů a zmizela v hloubi. Na propadlém místě vznikla pak propast, o strmých okrajích, hluboká 12—13 sáhů. Dle zprávy Křížovy vytvořil se 2. dubna 1882 závrtok blíže Holštýna. Podle Kniese vznikl tamže 3. června nový závrt a 15. července probořil se znovu tento jícen za velkého hlomozu. Také v našem území zaznamenává »Weisskirchner Wochenblatt« č. 23, III. roč., 10. června 1877 podobné zřícení, které se událo na cestě od sv. Jana ke Svrčovu, kde se propadla země v rozsahu asi 30 čtverečných sáhů.

Zatékající voda poškozují dále vzácnou aragonitovou výzdobu. Velká část krystalového aragonitového stropu v jeskyni Jurikově je již stékající vodou rozpuštěna a změněna v korovitý povlak s krápníky. Po analysování těchto nových tvarů shledán všude vápenc, což znamená, že zde podmínky pro tvoření aragonitu již nejsou. Zatékající voda má i jinak nepřímý vliv na ostatní část aragonitové »Opony« v Jurikově jeskyni a krystalků aragonitových jinde se nacházejících, neboť zvýšenou vlhkostí v teplých jeskyních sráží se vodní páry na chladných stěnách a mění krystalky aragonitové ve vápenc.

Jurikův dóm od »Opony« se zřícenými balvany.

Je tu tedy dvojitá nebezpečí: jednak jsou ohroženy stavby, jednak jeskyně, včetně podzemních prostor dosud neznámých, jejichž existenci dlužno předpokládati. Zastavením pozemků nebude lze provést úplně jejich odvodnění, jak je slíbují jejich majitelé. Naopak, zahrádky se záhony a pěšinami nedovolí spadlé vodě rychle odtéci a zkyprělá půda jako houba bude vpítou vodu propouštět do hloubky. Také lze očekávat, že případné zakročení s povrhu, nutné ve prospěch jeskyní, křížilo by se se zájmy majitelů pozemků, nebo by bylo znemožněno zastavením místa.

Dlužno litovati, že nemáme dosud zákona na ochranu jeskyní, jaký má na př. Rakousko^{***)}, a že památkovému úřadu, který se vždy stavěl proti povolení staveb nad jeskyněmi, schází ja-

***) Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich, Jg. 1928, Stück 49, Nr. 169; Jg. 1929, Stück 16, Nr. 66, 67, 68, 69.

kákoliv výkonná moc. Pokud nemáme zákona o ochraně přírodních památek, není zákonného podkladu pro jakékoliv omezování podniků, ohrožujících přírodní památky. Nejlépe by bylo pro jeskyně i pro majitele parcel, kdyby tito sami upustili od staveb vzhledem k potížím, které tu budou mít se spodní vodou^{†)} a hlavně pro nebezpečí, které hrozí stavbám na území tak nejistém.

Ant. Svěrák, Kelč:

Řád pro hruboměřtany kelečské z roku 1699.

Dostala se mi do rukou listina Kelče se týkající, stará přes 200 let, která zasluhuje, aby byla zachována budoucnosti.

Z listiny vyrozumíváme, že hruboměřtani kelečtí považovali se za stav privilegovaný, povznesený nad obyvatelstvo předměstské a venkovské a dle toho měli se také chovati. Seznáváme dále, že byli lidé zbožní, dochvilní, pořádku milovní, k starším uctíví a poctíví,

Poněvadž však v těch dobách domy hruboměřtanů přecházely z ruky do ruky následkem zpusťování z války 30leté a noví majetníci starodávných způsobů a zvyklostí buď neznali aneb jich nedbali, což bylo na újmu celku, sešla se celá obec a sjednotila se na pravidlech, která každý pod pokutou zachovávatí musil.

Pravidla ta doslova znějí:

Letha Panie 1699 dne 22. Marcy za staršího purkmistra Tomáše Hlásného a přísežného rychtáře Jana Sýkory a jich radních jest učiněna domluva při shromáždění městském od starých pánů měšťtanů, jak se jedenkaždý měšťtan jsoucí ve městě usedlý, řídití a měšťtanem zachováváje to, jmenovati bude.

1. Má se jedenkaždý měšťtan v tom vynasnažiti, aby předně do chrámu páně a do shromáždění městského, aneb kde jinde volán bude, jako měšťtan a muž v šatech se postavil.

2. Bude jedenkaždý povinen náležitě jak stěny a střechu aneb okoličné parkany spravovati, aby od přespolních aneb předměstských lidí dům poušti přirovnán nebyl.

3. Má jedenkaždý ve svém domě svou spravedlivou práci se živiti, fortele a falše zanechati, aby druhí měšťtané zkrze jednoho aneb některé v hanbu a pomluvu nepřicházeli.

4. Nemá žádný měšťtan, jak se při některých vynaslo, s bosýma nohama aneb bez halstuchu po rynku se procházeti, aneb ti, kteří koně mají, ne jako měšťtani, nýbrž jako pohůnci a pacholci s pluhem a bránama jezdití; však se jim práce nezakazuje činiti,

†) Hladina spodní vody je v území jeskyní o málo výše, nežli hladina Bečvy (242.80 metrů nad mořem má nulový bod na vodoměrné lati v Teplicích). V »Jeskyni smrti«, kde bylo dosaženo hladiny spodní vody, má tato asi 244 metrů nad mořem, čili leží jen o málo výše nežli hladina Bečvy. Ježto skalní terasa, na které leží stavební parcely, má nadmořskou výšku kolem 300 m, bylo by třeba vrtati ve skále studny přes 50 m hluboké, aby bylo dosaženo spodní vody.

jen toliko z města aby jako měšťan vycházeli, poněvadž se při mnohých stává, že jak pastežr aneb nádenník svůj obchod vede.

5. Mají všichni ochotně, když se jim do shromáždění městského poručí, se sejít pod pokutou 1 zl. a na své místo se posadit a to starší k přednímu stolu, mladší pak měšťani podle nich. Ač všichni rovni jsou, přece pak pro uctivost starých měšťanů má se jim ta čest dáti a mladší měšťani vši cnosti od starých nabývati mají, pak mladší měšťané dvě osoby vždy starším posluhovati mají.

6. Co se týká hnoje na rynku, ten při slavnosti Božího Těla nemá se nikdy vynášeti, má jedenkaždý měšťan takový před časem vyvézti dáti pod pokutou a trestem.

7. Poslední ty věci všichni páni měšťané mezi sebou zavřeli a hore opáčená punkta, že jak oni tak potomci jejich pro chválu a čest Boha tak sobě držeti chtějí; a kdo by však toho nezachoval, nemá se měšťanem pro hanbu druhých jmenovati, ani do shromáždění městského choditi.

A co víc v tom se ještě všichni měšťané zavíráme, že poněvadž naše pivní a vinné šenky měšťanům jakožto obci a hlavě darované jsou, tak který by se jak na měšťana sluší, nechoval, nemá žádného práva do šenku ani do žádného užítu městského míti, má se jeho várka na celou městskou obec užiti tak dlouho, pokud by se jak na měšťana sluší neproukázal, vedle čehož jak starý tak mladý měšťan jak se řídití má, věděti bude.

Stalo se roku a dne nahoře postaveného v domě radním.

Mikuláš Klapař, Tršice:

Nástin dějin moravského chmelařství.

Chmel na Moravě byl pěstován již odedávna. Chmelnice byly ojediněle roztroušeny po celé zemi. Jejich vlastníky byly hlavně velkostatky, které pak používaly chmele pro potřebu vlastních pivovarů.

Ve století 13. byl chmel ve značnější míře pěstován v kraji hradištském, v první polovici století 18. v kraji jihlavském, na počátku století 19. v kraji znojenském a o něco později v kraji vyškovském. Po roce 1848 však chmelařství na Moravě mizí a sice až do roku 1861, kterýžto rok jest počátkem opětného rozkvětu moravského chmelařství.

Podnět k novému zakládání chmelnic na Moravě dal příčinnivý a vyhlášený Hynek Florýk, rolník v Tršicích. Tento založil v roce 1861 první chmelnici ve výměře asi pět čtvrtí měřice. Chmelové sazenice obdržel na požádání od profesora Karla Lamba, tehdejšího ředitele vyššího hospodářského učiliště v Libverdě.

V dalším roce pak Florýk zvětšil svoji chmelnici, a také někteří tršičtí rolníci a pak též rolníci z obcí okolních následovali jeho příkladu. Moravské chmelařství, jehož střediskem se stalo městečko

Tršice, ležící skoro na rozhraní okresu lipnického, olomouckého a přerovského, se pak v příštích desetiletích utěšeně rozvíjelo. Chmelnic neustále přibývalo, takže v roce 1883 byla výměra v Tršicích samých již přes 70 hektarů, v okolí pak přes 50 hektarů. Moravský chmel stal se svojí jakostí brzo světoznámým a to zejména zásluhou a prací chmelařského spolku v Tršicích, který byl založen v roce 1883. Prvním předsedou zvolen zakladatel novodobého chmelařství Hynek Florýk.

Na počátku nynějšího dvacátého století rozšířilo se pěstování chmele na Moravě tak, že na př. v roce 1907 bylo již 799.38 ha chmelnic, z čehož na Tršice samé připadalo 100 ha. Největší výměra chmelnic byla v uvedeném roce na okrese olomouckém a sice 378.63 ha, pak lipnickém 219.59 ha, přerovském 122.79 ha a litovelském 32.20 ha. Zbytek pak chmelnic o malých výměrách roztroušen byl na okrese Šternberk, Prostějov, Plumlov, Kroměříž, Kojetín, Blansko, Napajedla, Uherské Hradiště a Velké Meziříčí.

Bohužel nastal již před světovou válkou pokles cen chmele, s některými výjimkami lepších roků, který byl pak příčinou zrušování chmelnic. Tak v posledním roce před světovou válkou, tedy v roce 1913 bylo na Moravě již pouze 445 ha chmelem osázené plochy.

Během světové války byli pak nuceni producenti chmele zrušiti další chmelnice, takže po válce v roce 1919 bylo na Moravě již pouhých 27 ha chmelnic. Příčina, že producenti chmele chmelnice v tak velké míře zrušovali, byla jednak ve snížené výrobě piva a tím přirozeně menší ceně chmele, dále pak v nedostatku pracovních sil, neboť chmel vyžaduje mnohem více práce, než ostatní, u nás pěstované zemědělské plodiny.

Po válce, kdy cena chmele nebývala vzrostla, byly chmelnice znovu zakládány, takže v roce 1928 bylo na Moravě již 163.8 ha půdy chmelem osázené. Dá se však, bohužel očekávati, že chmelařská krize cenová i odbytová bude příčinou zrušování hlavně starších chmelnic.

Josef Pavel:

Školské poměry v Uhřinově.

(1820—1882)

Vlny germanisace, valící se od Jeseníků do údolí Bečvy, narážely v posledních výběžcích Oderských hor na dvě české horské obce Radíkov a Uhřinov. Zvláště Uhřinov, malá chudá obec, stával se čas od času terčem německých snah. Ač byl od pradávna osídlen Čechy a již před rokem 1820 příškolen do Podhoří, přece snažili se Němci soustavně, aby byl příškolen do německé školy ve Středolesí, 20 minut vzdáleného.

Obě různojazyčné obce spojovala dobrá polní cesta, vedoucí rovínou, kdežto do Podhoří, celou hodinu vzdáleného, musely děti

dobrou polovici cesty po špatné, kamenité lesní cestě prudkým svahem. To bývalo jim velmi obtížné i v létě. V zimě pro prudké větry a mohutné závěje děti do školy nemohly a jejich vyučování bylo tedy nedostačující. Ký div, že se porůznu rodily nápady posílati děti do Středolesí. Ale jak by to placení zmohli na dvě strany? Podhorský učitel se školného nevzdá a středolesský se s českými dětmi také nebude zadarmo zlobit. Záležitost rozluštěna asi r. 1820. Rektor podhorský poslal do Uhřinova svého syna co učitelského pomocníka. Jmenoval se Pacák. To byl první učitel v Uhřinově na exposituře školy podhorské. Expositura trvala až do r. 1850 nepřetržitě a po prvním učiteli vystřídal se ještě 6 učitelů: Knopp, Pacák (bratr prvního), Krutilík, Krasický, Vacula a Rozkošný. Obec dávala pomocníkům zdarma byt a stravu a rektor podhorský jim platil ročně 20 zlatých. Školní dávky ovšem pobíral učitel podhorský. R. 1850 nepřidělil podhorský rektor Uhřinovu pomocníka a expositura zanikla. Děti musly chodit zase do Podhoří a poněvadž 30letým vyučováním doma rodiče i děti přespornému docházení odvykli, připadala jim dlouhá a neschůdná cesta mučením. Není známo, proč odpíral rektor Barbůr Uhřinovu pomocníka, zda z lakoty, nebo z nedostatku zkušených učitelských pomocníků. Nicméně až do roku 1856 chodily děti k němu.

Ale toho roku zřídil starosta Matěj Novák, rolník č. 2 opět v Uhřinově školu, avšak s vyučovací řečí německou. Za učitele povolán byl pensista Brix ze Středolesí. Nepomohlo se brániti a ani to nikomu nenapadlo, neboť byli rádi, že mají děti doma. Školní dávky z nezbytnosti dávali i nyní do Podhoří a Brixovi poskytovali celého zaopatření. To byl počátek také germanisace v obci, tím tužší, že nebylo rozhodných hospodářů, kteří by jí kladli odpor.

Byloť už tehdy zvykem bráti si za manželky Němky z okolních horských obcí. Byly dle všeobecného mínění do práce »tvrdší« než »Dolačky«, jimiž rozumějí se dívky z Habrůvky, Klokočí, Milenova, Slavíče, Jezernice, Loučky, Podhoří a z městečka Drahotuš. Bohaté nevěsty ze jmenovaných vesnic do Uhřinova, do hor, přivdati se nechtěly a splátky byly ze zanedbaných gruntů tak značné, že chudobnější dívku nemohl si mnohý vzíti, nechtěl-li býti do smrti po krk zadlužen. A německé manželky byly ochotny jíti z horších poměrů na lepší, měly i peníze a pověst dobrých a pracovitých hospodyň. Ale byly silně národně cítící a poněměly nejen muže, ale i děti. Mužové podléhali bez reptání jejich vlivu a chtěli-li míti pokoj v domě, musili je nechat vládnout. Tak podlehl i starosta Matěj Novák vlivu své manželky a zřídil školu německou.

Brix vyučoval do r. 1865. Po jeho smrti německá škola v Uhřinově zanikla a děti nuceny byly docházeti opět do Podhoří, když nebylo lze získati pomocníka. Učitel Mík v Podhoří nemohl dostatečně paralysovati Brixovo působení, jednak že celá jedna generace byla vychována německy a škola odrostla, jednak že docházka byla slabá, a v dětských hlavách čeština s němčinou působily zmatky takové, že chápavost dětí, ještě k tomu neschůdnou

cestou unavených, poklesla na nejnižší stupeň. Ale přece vyučovány byly jazykem rodným, aspoň většina jich, nepočítáme-li děti z manželství různojazyčných. S těmi ovšem všecky, poněvadž čisté německých rodin v Uhřinově nebylo, a děti ze smíšených manželství znaly obojí řeč.

To trvalo do roku 1870. Toho roku podarilo se německy smýšlejícímu starostovi Antonínu Rýparovi přeškoliti Uhřinov z Podhoří do Středolesí do školy německé. Lehce získal občany pro svůj plán, a ojedinelých protestů úřady nedbaly, nadřzující Němcům a poukazující na krátkou a pohodlnou cestu do Středolesí. Občanům vsugerována myšlenka, že němčina je řeč nejdůležitější a že se jí aspoň děti správně naučí. Nebudou pak ani doma, ani ve světě pokládány za méněcenné a na vojně se budou chlapci míti dobře, snadno dosáhnou šarže, stanou se z nich páni, neboť kdo umí česky a německy, je na vojně velice vážen. Ale po čase se poznalo, že se děti ve Středolesí ničemu nenaučí, poněvadž většina jich německy neuměla. Debatováno o tom v hostinci i na besedách, že děti do německé školy nechťejí choditi, že pláčou, že se jim němečtí spolužáci posmívají, a dožadováno úpravy od úřadů, ovšem marně. A děti, ulekané a nechápající, po vychodění školy neuměly čísti ani česky, ani německy, počítati jen slabě a mnohý neuměl se ani podepsati. Německy však mluvili dosti obstojně, ale dialektem, což se naučily samy od svých spolužáků v přespoledních přestávkách. Na potřebu školní odváděl Uhřinov jednu třetinu vydržovacího nákladu. Jednou uviděl radní Alois Novák v kostele ve Středolesi škole odrostlá děvčata z Uhřinova, jak se modlila z německých knížek naruby obrácených a jak se jim chlapci z toho smáli. Zamrzelo ho to a hned došel k starostovi Frant. Humplíkovi, vlastenci a horlivému čtenáři novin a muži na svou dobu vzdělanému a v obecních věcech zkušenému, jemuž věc vložil a hledě do budoucna, aby i ostatní děti z Uhřinova, i jeho, nebyly podobnými nedouky, projevil přání, zříditi v obci českou školu. Alois Novák, rolník č. 2, mladý a temperamentní muž s chutí do práce, který navštěvoval po 2 léta i slovanské gymnasium v lomouci, ač měl z domu vychování německé (byl synem Matěje Nováka, býv. starosty, jenž první zařídil v Uhřinově německou školu), stal se vlastencem a horlil pro zřízení české školy. Byl v tom jeho snažení i vliv jeho manželky, uvědomělé Češky z Radíkova. Požíval v obci vážnosti a měl mezi občany vliv, ač nevěděl ještě, jak se s úřady jedná v důležitějších věcech. Jeho mládí a prudká povaha dovedla bojovati za tím, co si vytkl, ve starostovi Humplíkovi měl zkušeného a chytrého učitele a rádce rozvázného, který však pro upadnutí do bída pozbyl v obci náležitě autority. Bídou dohnán, ač nebyl opilec ani rozhazovač, vypůjčil si z obecní pokladny 150 zlatých, a když pak mu byl statek zločinnou rukou zapálen, nemohl vypůjčených peněz obci vrátiti. A tak po 6letém starostování od r. 1874, zvolen za starostu na další 3 léta, aby odsloužil těch 150 zlatých. Kdyby nebyl měl přebráno, jistě by starostou nebyl, neboť už nebyl sedlákem, ale chudákem. A v těch posledních letech jeho

starostování stal se Uhřimově převrat jeho přičiněním a vlivem a prací radního Aloise Nováka. Jan Vilímek, rolník č. 21, třetí člen rady obecní, byl muž netečný a nechal svým společníkům volné pole působnosti. Tito dva mužové vydobyli Uhřimovu českou školu. Pracovali spočátku tajně a až jednání tak pokročilo, že úspěch byl zaručen, předstoupili před veřejnost s hotovou věcí. Okresní hejtmán Zinner se jim vysmál do očí, když k němu přišli o radu a »úřední pomoc: »Vy chcete postavit školu, vždyť si nemůžete ani chalupy spravit?! To nepůjde.« Odešli k dru Kalusovi zeptati se ho na poradu, jak by to šlo, kdyby požádali »Ústřední Matici Školskou« na pomoc. Starosta Humplik už věděl, co »Matice« je a jaký je její úkol. Advokát dr. Kalus byl už tehdy jednatelem Ústřední Matice školské pro Hranice a okolí, i přišli na správnou adresu. Rozradostněni odcházeli z jeho kanceláře, rozradostněn sdělil věc dr. Kalus Matici a svým důvěrným přátelům. Trvalo to chvíli, než žádost přišla příznivě vyřízena. Ústřední Matice poslala svého úředníka do Uhřimova. Přišli s drem Kalusem a svolali schůzi sousedův k starostovi, co o tom soudí. Té doby byli mezi sousedy už i dva Němci, přistěhovaní z Boškova: Horník na čísle 20. a Pulz na čísle 18. Po informační přednášce obou pánů přihlásili se všichni jednohlasně, i Němci, že si přejí v obci české školy. To byl ohromný úspěch. V únoru 1882 podepsána smlouva s Maticí. Výbor Ústřední Matice Školské v Praze povoluje zřízení jednotřídní národní školy s českým vyučovacím jazykem pod tou podmínkou, když se obec zaváže školní místnosti zaopatřiti a palivem je nadati. Ostatní povinnosti běře na se Matice. Počátkem srpna 1882 obecní hostinec č. 13. nákladem asi 500 zlatých proměněn ve školu, počátkem září komisionelně přehlédnuta, a týž hejtmán Zinner, jenž se před časem deputaci vysmál z jejích nápadů, podepsal kolaudační dekret. Germanisátoři zůstali vyjeveni a musili kapitulovati před prací dvou osvícených mužů, kteří, třebaž byli prostými rolníky, zůstanou historickými osobami s jasným štitem, neboť stáli jako praví mužové v pravý čas na pravém místě.

Dne 10. září 1882 vysvětil P. Frant. Brossman, děkan z Drahotuší, novou školu, a počátkem druhého říjnového týdne počalo se vyučovati opět jazykem rodným. Prvním učitelem, obnovené školy byl Hynek Krásný, mladý, nadšený a vzorný vychovatel.

S o v a Otto:

Co nám vyprávějí staré listiny.

Za dob poddanských nečítala šlechta svůj majetek na měřice nebo hektary, ale uváděla své jmění počtem vesnic jí náležejících. V Rusku za dob poddanských udávali své bohatství počtem duší, t. j. počtem poddaných, nevolníků. Ze i naší šlechtě nemálo záleželo nejen na počtu vesnic, ale i na počtu poddaných, svědčí o tom tento případ.

Vítovice na bystrickém okrese náležely k panství lipenskému, a Blazice k panství opět bystrickému. Martin Hradil z Vítovic chtěl se přiřazení do Blazic. Za dnešních dob by mu úřady nemohly činiti žádných potíží. Avšak v letech 1780 tomu tak nebylo. Panství lipenské by tím bylo zkráceno o jednoho poddaného a všechny jeho případné potomky, což zajisté bez odškodnění by neučinilo.

Naproti tomu panství bystrické, jež tím získalo jednoho poddaného, tedy o jednu pracovní sílu více, by jistě proti tomu ničeho nenamítalo. Nemohlo však trpěti, aby rolník, žijící a robotující na jeho panství, byl osobně poddán panství lipenskému. Dokonce však nemohlo trpěti, aby byl svobodníkem, neboť by to bylo příliš lákavé a nakažlivé pro ostatní poddané.

Tu pak nezbyvalo Martinu Hradilovi, než aby si vymohl od Karla knížete z Ditrichsteinu nejen povolení moci se přiřazení do Blazic na bystrické panství, ale i propuštění z osobního poddanství.

To se mu podařilo, zajisté že ne bez dlouhých pochůzek, proseb a co hlavního, i uplácení jak pánů aktuárů, tak i direktorů, aby jeho prosbu doporučili vrchnosti k milostivému vyřízení, jak o tom svědčí německý zápis, vydaný na Selovicích dne 28. června 1780, podepsaný samým Karlem knížetem z Ditrichsteina a opatřený jeho pečeti.

V zápise tomto jmenovaný kníže výslovně prohlašuje, že Martin Hradil se propouští z poddanství a že ani v budoucnosti nebude si činiti moci a chtítí nároků na něho a jeho potomky. Nepropouští ho však z poddanství tak, aby se stal svobodníkem, nýbrž s tou podmínkou, že bude poddaným panství bystrického.

Zda bylo mu za tuto milost něco neb kolik platiti do důchodů panství lipenského, se neuvádí. Jest však možno se domýšleti, že vrchnost lipenská jen tak nepropustila bez náhrady svého poddaného. Možno, že již dříve přešel na takový neb podobný případ poddaný z panství bystrického na lipenské. Možno také, že vrchnosti se dohodly, že nebudou v budoucnosti činěny překážky přejiti poddaného z panství bystrického na lipenské, aby toto na ten způsob bylo odškodněno.

O tom listina mlčí. Proč, snadno lze vysvětliti. Bylo to již v roce nastoupení Josefa II., jenž své myšlenky a názory již dávno před tím uplatňoval jako spoluvladař Marie Terezie, a vrchnost obávala se zavdati mu příčinu k dalším jí málo příznivým nařízením a patentům. Svítalo pro lid poddaný. Dá se domýšleti, že tehdy, o třicet, čtyřicet let dříve, vše by ani tak lehce nešlo. Nelze tedy v mnohých činech vrchnosti viděti jen a jen blahovolnost a milost, neboť tyto začasť nepatrné příčiny vedly pak k nepřijemným pro ni následkům, a ústupky ty, v nichž mnozí rádi vidí »milost«, byly vynuceny duchem své doby, aniž by prosebníci sami měli o tom tušení.

Tak tomu bylo i v tomto případě.

Dr. Frant. P r i k r y l:

Život na Záhoří za starodávna.

(Obrázek z Vítonic.)

V neděli svatodušní kdo z chasv při jízdě na koni zmocnil se první věnce, pověšeného na věch v hejnci, dal si jej na hlavu a jel v čele ostatních do dědiny, kde ho chasa ustrojila za krále.

Na koních pak jezdili od domu k domu, při čemž se říkalo: »Zdarťe, páni hospodáři, co vašeho možnyho. Máme krále chudobnyho, na horách obranyho. Ukradli mu 300 volů, 300 koní novyho stání. Ale ti volové měli takovy rohy, že než jich vrana přeletěla, druhá patery mladý vyseděla; šestý se jí zachladily. — Když sme jeli okolo hatě, ztratil náš pan král novy gatě, že kerá by se panenka obrala, co by mu ty gatě na jeho vranyho koně podala, nelitoval by jí dať zlatyho dolara. — Když sme jeli okolo benatka, pásly se tam tři telátka. Jedno lisy, druhy kusy, třetí bez pysku. Odbévéte nás, odbévéte, máte-li nás odbévatí, než vám začnem střechy dráti, laty lámati, za psy házetí. Vjedem vám do žitečka, uděláme tři kolečka, co se vozka osmima koňma obrátí. Šak se vám to vícekrát nenavrátí. Vjedem vám do jarky, natočíme si vědro kořalky. Budeme pítí, veselí býti, a vy, páni hospodáři, musíte platiti. Pochválen buď Ježíš Kristus! — Nato byli chlapci podarováni, a tak obešli celou dědinu; Z dárků si pak vystrojili hostinu.

Starí Záhořáci dávali květiny a ratolesti o Božím Těle při oltářích svěcené do vrstvy ve stodole, aby myši obilí nežraly.

Tráva na seno sekla se teprve po sv. Janu Kř., neboť se říkalo, že po sv. Janu Kř. je každá travina posvěcená.

Na sv. Mikuláše posílají přátelé dětem svých příbuzných perník a ovoce na památku štědroty sv. Mikuláše.

Zkušenosti časové vyjadřují Záhořáci takto:

Když chumelí nebo prší na Mláďátka, mrou malé děti; na Boží narození — staří; na sv. Štěpána — mladší; na sv. Jana — svobodní v příštím roce.

Dvanáct dní od Božího narození do sv. třech králů prorokují na 12 měsíců.

Když na Hromnice odužé (obleví), nevydává polovice (píce).

Je-li na sv. Matěje mráz, je po něm ještě 40 mrazů. Není-li mrazu, tak jest po něm mrazů bez počtu.

Sv. Matěj strčí hlavu do zámětě (závěje roztají).

Josef s Marií té zimě nabijí.

Jak Vavřinec zaváží, Bartoloměj zasmaží, tak se podziměk podaří.

Na sv. Vavřince zemáků do hrnce.

Na sv. Prokopa zelí okopat.

Když na sv. Prokopa prší, zmokne každá kopa.

Cigán říká: Raději okuji Jakobovi koně zadarmo, jak Marti-novi za peníze.

Když v březnu veliká mlha, bývá za 100 dní povodeň.

Jsou-li v březnu a květnu vichorce (velké větry), bývá ten rok mnoho ohňů.

Když na rozeslání sv. apoštolů je vítr, je potom draho.

Když na sv. Jakuba praží, je veliká zima.

Když je mnoho zemňáků, bývá velká zima.

Když prší na sv. Jakuba, červiví ovoce a ořechy padají.

Sv. Jakub střešně postřílí.

Je-li na zvěstování P. Marie mráz, jsou ostatní mrazy neškodny.

Když na zvěstování P. Marie slunce jasně svítí, urodí se pšenice.

Na Kiliana když prší, pšenice se pokazí.

Prší-li o Velikonoci, stravuje po jedné straně, prší-li o sv. Duše, stravuje po druhé straně (málo sype).

Když na jitřní svítí mnoho hvězdiček, urodí se hrách a je mnoho housat.

Když odužé (obleví) na Hátu, sbírej slámu, strkej za latu! (je zima).

Na sv. Kateřinu když na stromě kapka, urodí se jabka.

Čím více jíní v adventě, tím více na rok ovoce.

Když je mnoho šípinek, je mnoho pšenice.

Když mají jiskérky (sedmikrásky) dlouhé stonky, urodí se dlouhý len.

Když mají zajíci mnoho sádra, bývá velká zima.

Když se někdo z rána neumyl, povídalo se, že uřkne. Těz uřknul, když hleděl pod ruku.

Padoucníci stížený nesměl míti na sobě nic červeného, chodil po černu.

Když se narodilo dítě se zoubky, mělo býti mrou: dal-li se dítěti tomu do úst kolek, chodilo na strom, když se to nestalo, na lidi.

Kout bylo lože ověšené plachtou, okna se nesměla otevřít. Do kouta se nosí lukše, uvařená slepice a koláče.

Dítě se uspávalo: »Halej dítě, kolibu tě; až ty usneš, odejdu tě. Pán Bůh bude s tebou spáti, andělíček kořibati.«

Když dítě kline, řekne se, že mu nasypou žhavého uhlí do úst. O ptactvu se pravi:

Čáp, když mu mladé vybírali, křičí: »Zapálím, zapálím!«

Vlaštovka sedíc na hnízdě pod svíslami: »Bai svísla, bai svísla!«

Vrabc má na střeše mladé a volá: »Ba čerta, ba čerta!«

Kecek (chřástal) volá: »Seč, seč!«

Kukačka na to: »Pokud, pokud?«

Dudek mu na to: »Po potok, po potok!«

V únoru se oteplilo. Skřivánek radostně zpíval. Mařec (březen) pravil: »Až já začnu, já tě sevrů, přestaneš zpívat.« Potom začalo mrznout a skřivánek ležel skřehlý za kopkou hnoje vzhůru nohama. Mařec přišel říka: »Vidíš, už jsem tě dobře sevrěl, už máš dost, už ležíš vzhůru nohama.« Skřivánek mu ale odvětil: »O,

není mi nic, to já téma nohama dělám chládek.« Tak tedy musel Mařec pustit.

Vlaštovička šveholi: »Čtyři vidly, čtyři visly, pátý kopáč.«
Pěnkava na sv. Matěje: »Neviděli jste tu sv. Matěje? nebo: Přijdi si k večeru pro svačinu!«

Strnad, když se na jaře oteplí: »Neprosím se strýců«. V zimě však: »Dobrý strýce, dobrý strýce.«

Karel Havlíček, Velká Bystřice:

Záhorské písničky.

II. řada.

5. Před tím našim na kopečku.

Před tím našim na kopečku roste tam ka - ra - fi - át, Já ho
mosim u - tr-hnou-ti a svo-ji mi-lé kyt-ku dát. Tu máš, mo-ja
né-mi-lé - ši, ky - tič - ku. Přilož si ju k falešným sr - děč - ku,
a - by sis na mně zpo - mě - la, až bu - deš měť o - hlás - ku.

6. Přišla mi novina této noci.

1. Přišla mi no-vi-na této no-ci. Padla mi ga lán-ka do ne-mo-ci.
2. Pověz mi, má mi-lá, co tě trá-pí? Já ti ten prstýnek snadno vrátím.
3. Pověz mi, má mi-lá, co tě bo-lí? Pošlu ti do Prahy pro dochtory.
1. Já k ní pů-du. Já ju zho-jím. Já se té ne-mo-ci nic ne-bo-jím.
2. Já ti vrátím. Já ti ho dám. To - bě se, má mi - lá, přec ne-při-znám.
3. Ne - bo - lí mě e-nem hla-va. Což sem se, sy-neč - ku. na - pla - ka - la.

7. Seděl s ňo pod střešňo.

1. Se-děl s ňo pod střešňo. Po - lo - žil ji ru-čen-ku na tu je - jí
2. Se-děl s ňo pod střešňo. Hen jí lus - kl hu-běn-ku na tu je - jí
su-kén - ku roz-koš - nó, roz-koš - nó, roz-koš - nó.
pu-sen - ku roz-koš - nó, roz-koš - nó, roz-koš - nó.

8. Soběchlebská hospoda.

1. So - bě - chlebská ho-spo - da, ze - le - ný do - me - ček,
2. Ja tam se roz - ve - se - lil. Mu - zi - ka mu hrá - la.
ach tam se roz - ve - se - lil můj zla-té sy - ne - ček.
Je - ho mi - lá pla - ka - la do bo - ži - ho rá - na.

Písemné památky v báni kostela ve Velkém Újezdě.

Věž farního kostela ve Velkém Újezdě byla poškozena větrem tak, že bání na věži se kymácela a hrozilo nebezpečí, že se zřítí. Proto byla letos v srpnu sejmuta bání s křížem. Při této příležitosti byla otevřena a nalezeno v ní plechové váleovité pouzdro, obsahující ve skleněném válci pamětní spisy, staré mince a časopisy. Mince byly většinou stříbrné zlatníky, dvacetníky, krejcary a tereziánské tolary. Jen jeden měl značnější cenu; groš z doby krále Václava IV.

Z listin nejdůležitější byl německý pamětní list z roku 1833, který podává zhruba dějiny nynějšího kostela velkoujezdského a jeho patronátu.

Kostel sv. Jakuba Většího ve Velkém Újezdě stojí na jižní straně náměstí uprostřed bývalého hřbitova. Starý kostel, v němž byly 2 oltáře a na věži 2 zvony (jeden z r. 1500), nedostačoval. Proto Karel Max. hr. Podstatský ve své závěti z r. 1738 odkázal na rozšíření kostela 1000 r., ku kterémuž účelu mělo býti prodáno víno, které měl ve sklepě (Gross Borniker Keller). Jeho nástupce František Karel r. 1751 postavil nový klenutý kostel s oratoriem

nad sakristií, v němž nyní jsou 3 oltáře. R. 1838 byla věž opravena nákladem 400 zl. Dne 20. července 1843 byl kostel bleskem částečně poškozen. R. 1899 byl opraven *)

Německý pamětní spis přeložil říd. učitel p. Josef Šatánek v Staměřicích, dle jehož překladu další se uvádí:

Po 82 letech, kdy kostel byl vystavěn, byla zubem času věž velice poškozena, takže musela býti nově pokryta. Pokrývání této věže a sdělání malé báně s věže využito bylo jako příležitosti k vložení nových poznámek do báně — pro věky budoucí, aby mohli nástupci, přijde-li doba, kdy nastane podobný případ, porovnatí dle záznamů, chovaných v báni, poměry přítomné a minulé.

Až do té doby trvá panství Veselíčko jako fideikomisní v rodině hr. Podstatzkých a současně jest v držení vys. urozen. pana Leopolda hr. Podstatzkého-Lichtensteina, c. k. skutečného komořího, našeho mil. chiebodárce, kterému zakladatel velkovévodského farního kostela p. hr. Karel František Podstatzký byl pradědečkem. Za exelence tohoto p. hr. Podstatzkého, tajného rady, komořího a splnomocněného ministra u bavorského dvoru, zdědil rod hr. Podstatzkých panství Telč, Želetavu, Studenec a Königseck od jejich strýce Františka Antonína hr. z Lichtensteinů, zemřelého bez mužských potomků. V roce 1762 za panování J. V. ovdovělé Marie Terezie obdržel diplom, aby obě tato šlechtická jména byla navždy spojena a zároveň spojena i na šlechtickém znaku, a od té doby nesou členové rodu jméno hr. Podstatzkých-Lichtensteinů. Uprostřed čtyřdílného pole znaku rodu vede znak Lichtensteinů. —

Nové přikrytí věže provedeno za nynějšího majitele panství pana Leopolda hr. Podstatzkého-Lichtensteina. Potřebný krycí kámen byl vzat z prusinovského (= ranošovského) revíru v trati Haarberg (Vlasová), kterýžto kamenolom byl objeven a otevřen právě v tomto roce.**)

Sundání a nasazení kopule, jakož i přikrytí věže bylo provedeno pokryvačským mistrem Korneliem Leinbachem, příslušným do Podštátu, za obnos 392 zlatých, kterýžto obnos byl mu hotově vyplacen 4. listopadu 1833. Pozlacení báně u kříže bylo pořízeno z milodarů. Z přítomné doby jsou zároveň vyjmenováni všichni vedoucí úředníci, zaměstnaní v různých oborech panství Veselíčka: Ferdinand Meissner, vrchní, Jan Rock, purkrabí, Bernard Procházka, lesní pojezdny, Karel Záleyský, vrchnostenský písař, Ignác Ruezíčka, kancelářský písař. Věci právnické byly předány lipnickému magistrátu. Ve farnosti újezdské jest toto duchovenstvo: Ignác Procházka, farář, Václav Lidařík, kooperátor. Bohoslužbu v zámecké kapli na Veselíčku, které náleží titul «mensa» z doby Jeho excelence pana hraběte Aloise Podštatského, obstarává P. Josef Wotka.

Velkoujezdský hřbitov, umístěný kolem kostela, byl v tomto roce zrušen na vyšší rozkaz z ohledů zdravotních a zřízení nákla-

*) Vlastivěda moravská. Jan Bačura: Lipenský okres. str. 359.

**) Přeš válku spustl a nyní jest zasypan.

dem farníků nový za vesnicí, po levé straně silnice směrem k Lipníku (nynější hřbitov). Z vyššího povolení byly dne 29. srpna 1833 vyzvednuty z hrobů zrušeného hřbitova tělesné pozůstatky Jeho excellence hraběte Aloise Podštatského Lichtensteina, Jeho vysoce urozené manželky Leopoldiny Josefy, rozené hraběnky z Arco, pana Leopolda hraběte Podštatského Lichtensteina, syna obou shora jmenovaných a otce současného hraběte, hraběte Aloise, bratra Leopolda, a uloženy do nově zřízené krypty pod kostelem. Toto se stalo za účasti všeho služebnictva a velkého počtu obyvatelstva. Pomník, který označoval místo pohřbení hraběcí rodiny na hřbitově, byl uložen do výkleuku v lodi chrámové. (Po rozšíření krypty byl uložen do ní, kdež se dosud nachází.)

Budíž také poznamenáno, že v uplynulém roce řádila ve zdejším kraji úplavice. Tento rok opět vypukl dobytčí mor. Oběma nemocemi pomřelo mnoho lidí a vyhynulo spousta dobytka. Okres panství Veselíčko byl od obou těchto zel ušetřen, za což buď Bohu Všemohoucímu nejvyšší dík! Tento rok od počátku července až do 28. září bylo krajně špatné počasí: neustálé deště, zamračeno, bouřливо, dvakrát krupobití, což způsobilo ohromné škody na polích a zahradách. Přirozeně, že toto špatné počasí mělo vliv na pícniny; obyvatelstvo nemělo na zimu žádných zásob. Tento smutný stav se projevoval u rolníků i ostatního obyvatelstva velikými nářky. —

Jako pozoruhodné budíž ještě poznamenáno: Letošního roku projížděl J. V. císař František I. se svojí chotí císařovnou Karolinou Čechy a Moravu, kde v Praze a v Brně se zdržel delší dobu k velké radosti šťastného lidu, jak dobře nastíněno jest v Brněnských novinách.

Zároveň jsou poznamenány ceny současných plodin a poživatin. (Tři kusy dvacetníků platí dnes jeden zlatý.)

1 měřice pšenice	2 zl. 6 kr.
1 měřice rži	1 zl. 42 kr.
1 měřice ječmene	1 zl. 14 kr.
1 měřice hrachu	2 zl. 36 kr.
1 měřice ovsa	48 kr.
5 sáhů tvrdého dřeva	5 zl.
5 sáhů měkkého dřeva	4 zl. 12 kr.
1 funt (asi 41 dkg) másla	16 kr. (!!)
1 funt sýra	2 ² / ₄ kr.
1 funt hovězího masa	5 kr.
1 funt telecího masa	4 ¹ / ₄ kr.
1 funt vepřového masa	5 ¹ / ₂ kr.
1 funt skopového masa	4 kr.
1 máz	24 kr.

Kéž poslouží tento spis v čase, až my, nyní přítomní, zde nebudeme, našim váženým pánuům nástupcům jako příjemná vzpomínka na zašlé doby a zároveň je také nadchne a povzbudí k sepsání podobné památky pro budoucí pokolení.

Napsáno na Veselíčku dne 5. listopadu 1833.

Podpisy všech ve spise uvedených úředníků.

Když byla báh opravena, byly nalezené věci, jež zatím prozkoumány, uloženy opět do báh a připojen k nim záznam o letošší opravě věže. Nato báh opět umístěna na věži.

Pověsti našeho kraje.

M. Tománková:

Loupežník Kristián.

V celém údolí bečvanském, od Hranic až po Přerov, řádl kdysi hrozný loupežník se svojí neméně strašnou družinou.

Nebylo dne, aby nové a vždy hrůznější zvěsti o jeho nelidských skutcích nešly od úst k ústům a nebudily novou hrůzu mezi lidmi; nebezpečno, velmi nebezpečno bylo vyjítí přes pole! Cizinci, poutníci, kupci i formani, kteří tudy projížděli, stávali se většinou obětmi loupežníků, kteří náhle, jako smečka krvelačných šelem stanuli před ubohými, jež oloupili, porubali a zohavené mrtvoly pak naházeli do Bečvy, jež přijímala nešťastníky v svou chladnou náruč a barvila své nazelenalé vody purpurem krve.

Mnohokráté projížděl údolím skrz na skrz oddíl ozbrojených vojáků, pátrajících po škůdcích, ale vždy bezvýsledně; ani v horských roklicích ani v houštinách a jeskyních nikde ani známky o pobytu hledaných. Jakoby sám ďábel chránil své milé. Mezi lidmi se sice mluvilo, že loupežníci skrývají se v podzemních skrýších krémy blízko Jezernice, ale pátrání zůstalo i tu bezvýsledným. Krémář sice podobal se svým zevnějškem úplně loupežníku, avšak nikde nic podezřelého nebylo nalezeno v jeho příbytku. A strašná banda řádila jako na posměch vždy háře. A zmínka o ní budila vždy znovu hrůzu lidu.

Byl horký letní den. Staré lípy a topoly, střežící cestu, únavou a horkem ani listkem nepohnou; mlčí les. Bečva lenivěji šplouchá, i šedé rozvaliny Helštýna klímají pod rozžhavenými polibky slunce. Spí pevně dosud hradby i kulovité věže, střílny a pustá nádvoří.

Usnul i starý vrátný Ondra, jediný obyvatel pyšného kdysi sídla rytířů.

A tu — tiše, jakoby z ohledu na ztichlý hrad, zazněly na spuštěném mostě kroky, zachřestila zbraň a silný oddíl vojenský stanul na nádvoří, zarostlém bujnou travou. Dva mužové oddělili se na pokyn důstojníkův od ostatních a zamířili k Ondrovi, chrápajícímu ve stínu hradební zdi.

Ostatní, opět tak tiše, kráčeli k boční brance vedoucí na zpustlý hradní hřbitůvek.

Ticho — ztrnulé a hrozivé, tížící.

Najednou — slyš — výkřiky, třesk palašů i střelba z mušket. Probudil se hrad; rozsáhlá nádvoří, zvyklá klidu, udivena, zní ozvěnou. A starý Ondra marně protírá si oči v domnění, že trápí jej zlý sen. Dva jieny mušket namířených na ocho, hrozivé obličejе vojáků i bojovný křik ze hřbitůvku, pověděly mu mnoho. Ani se nebránil, když ruce pevně mu svázali provazy na zádech, ani nevkřikl hrůzou, jen když hluk se blížil pozvedl oči a spatřil, jak jeho syn, jeho Kristián, spoután také na rukou i nohou, uprostřed svých druhů kráčí s očima metajícím blesky. Ó jak to hlídal dnes! Pažbou muškety pohnali Ondru k ostatním. Jde podivný průvod dolů k Týnu; a už letí od chaloupky k chaloupece radostná zvěst: loupežníci, postrach kraje, konečně chyceni! Konečně, konečně, jásavou odezvou zvučí hory. Chyceni, chyceni, šumí vítr v korunách stromů. Jen Helštýn krčí se zahanbeně. Už zase byl obydlím vyvrhelů lidských!

Za úsvitu hrnuli se lidé z dalekého okolí popatřiti na soud chyceného vůdce Kristiána a jeho bandy, který měl se konati na tom místě, kde loupežníci nejvíce zločinů napáchali. Zvědavců přibývá.

Od Lipníka zdvihají se kotouče prachu, zní jezdecké trubky a bubny rachotí temně. Lidu zmocnilo se rozehvění. Konečně uvidí strašného lupiče bezbranného a bezmocného; nikdy už nebude škodit jejich kraji a zase bezstarostně mohou dýchat! Nezvyklý průvod stanul; čtyřhran vojska rozestoupil se a lidu objevili se zajatci. Svázáni na rukou provazy a řiáčice řetězů na nohou, suroví, divocí s pohledem pyšným, stáli tu, čekající rozsudek: věděli, co je čeká, jaká bude jich odplata.

Soud netrval dlouho: Kristián, hlavní vůdce, Ondra vrátník, podezřelý krémář, který byl ve spojení s lupiči, i ostatní druhové Kristiánovi odsouzeni k smrti oběšením.

Katovi holomci připravují smyčky na topolích, šumících nevolí a odporem.

A už soudce vyvolává jména odsouzenců: první Kristián, syn vrátníka Ondry na Helštýně, hlavní loupežník a vůdce; to lid vystupoval na špičky — každý chtěl si ho dobře prohlédnouti! A po chvíli houpala se těla odsouzených po obou stranách cesty . . .

Dávno tonu! Tento příběh skutečně se udál; do nedávna stávaly topoly, na nichž loupežníci byli oběšeni a hospůdka na Familiích, poblíž Jezernice, dlouho nesla název Kristiánka.

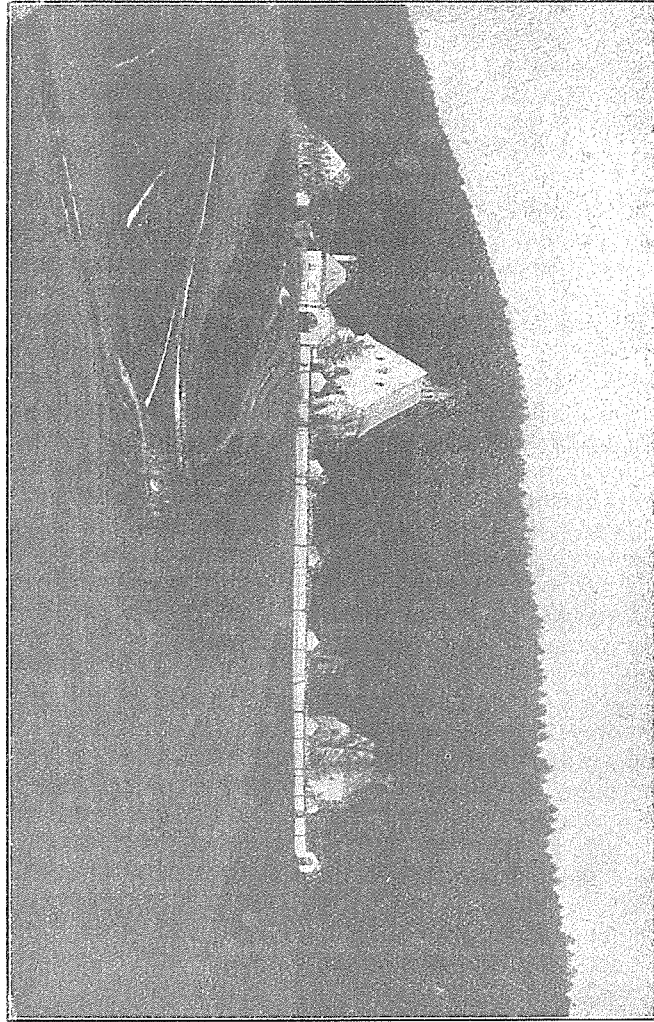
D r o b n é z p r á v y .

Bílý kostelík u Hranic.

Nejstarší zprávu o Bratřích v Hranicích podává úmrtní kniha osob, kteří v Jednotě bratrské sloužili v stupních vyšších.

V pondělí po sv. Lucii r. 1492 umřel podle této knihy Br. Vít v Hranicích a byl tam pochován před městem u bílého kostelíka (Fiedler, Totenbuch 219).

Na jaře r. 1496 vypravil Vilém z Pernšteina z Hranic do Vratislavě pěšího posla s listem k Janu Filipcovi, rodáku z Prostějova,

Celkový pohled na »Kostelíček« u Hranic.

va, bývalému biskupovi varadímskému, kancléři království Uherského, správci biskupství olomouckého a naposledy minchu řádu sv. Františka. V odpovědi, dané ve Vratislavi 6. května r. 1496, praví Filipce o Vilémově poslu: »Dnes jest mi pěší posel (ten Pikharith z Hranic) list váš přinesl« (Archiv český XVI. 23).

R. 1511 Br. Šimon, správce zboru hranického, okolo těch časův umřel a tam u bílého kostelíka pochován (Fiedler 222).

R. 1519 umřel kněz Jíra, správce zboru hranického a tam u bílého kostelíka pochován (Fiedler 223 a Časopis Českého musea 1862, 119).

Na otázku, kde ležel před městem Hranicemi bílý kostelík se hřbitovem rranických Bratří, odpovídá přesně polský překlad vzpomenuť úmrtní knihy bratrského kněžstva. Ve správě o smrti Br. Víta r. 1492 vynesl polský překladatel větu, že Br. Vít byl pochován »před městem u bílého kostelíka« a napsal tam »u bílého kostelíka pod horou, kterou se chodí do Meziříče« (Rezkův Sborník historický III. 294).

Nemůže býti nejmenší pochybnosti o tom, že bílý kostelík, vzpomínaný r. 1492, 1511 a 1519, stál pod hluzovským kopcem, a že se chodívalo tehdy z Hranic na Hluzov do údolí Bečvy a do Meziříčí.

Kostelík byl »bílý«, t. j. zděný, omítnutý a obílený. A byla to původně svatyně katolického svěcení. Proto je zvána v bratrských pramenech »kostelíkem«.

Domnívám se, že tento bílý kostelík byl v uvedených letech 1492, 1511 a 1519 zborom neboli modlitebnou hranických Bratří. Proto kolem něho také pochovávali své mrtvé. Je totožný s nynějším bílým kostelíčkem??
Florian Zapletal.

Z Lipníka: „ДОМА НЕЙЛЕПЕ“.

Dr. Fr. Brzobohatý, zasloužilý to národní pracovník, o němž bylo psáno v Záhorské kronice roč. IX. *) po celá desetiletí stál v popředí bojů o navrácení města Lipníka do českých rukou. Zemřel ve válečné době, okusiv před tím přízeň rakouské soldatesky, jež ho obvinila z rusofilství. Byl advokátem v Lipníku a bydlel na náměstí.

Při důkladné opravě svého domu na náměstí čp. 44. kdy dostala fasáda nynější podobu, r. 1897 nebo 1898, dal poříditi na domě ruský nápis »Doma nejlepe«, zároveň se svým monogramem F. B., oboje v azbuce, ale nápis je jinak po česku.

Jako absolvovaný filolog (slavista), horoval pro polštinu i ruštinu a byl velikým přítelem azbuky, kteroužto psal si po česku mnohé zápisky a dopisy; tato záliba, prakticky osvědčená již ze studentských let, byla posílena krátce před tím zájezdem do Ruska ke korunovací cara Mikuláše II. r. 1896 spolu se zemřelými pány Aug. Losertem a účetním Fr. Mlčochem z Malých Prosenic, při kterém navštívěna všechna důležitější města tamní.

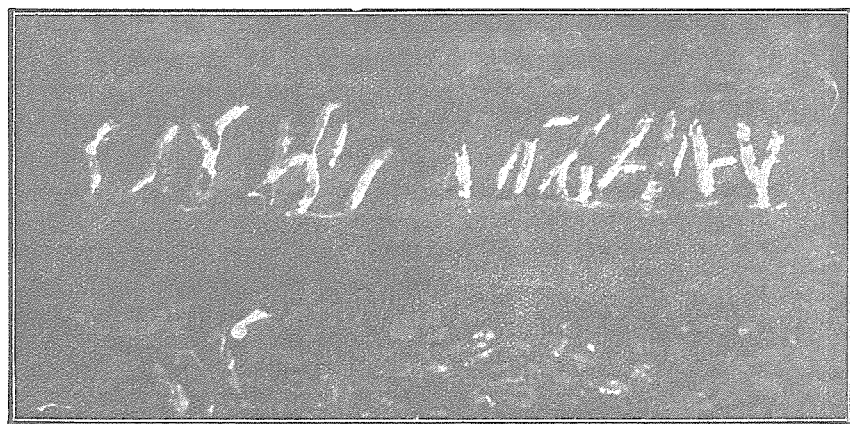
Za války páchal ovšem tento nápis naše c. k. patriotv strašlivě, pročez na anonymní udání u c. k. okresního hejtmanství a přátelské doporučení téhož úřadu ze dne 12. srpna 1914 čís. 30.333

*) Dr. Antonín Glos: Dr. František Brzobohatý a Opavský Besedník (str. 1. II. 11.)

dal můj otec nápis nejprve zakrýtí plechem. Později však to denunciantům nestačilo, i bylo jeho syau p. Dr. Břetislavu Brzobohatému, advokátu, již po jeho smrti nápis dáti otlouci a zatříti černou barvou; tehdejší něm. starosta města však nespokojil se ani tím a tvrdil, že lze nápis, resp. jeho stopy ještě docela dobře čísti, takže nezbylo nynějšímu majiteli, než dáti vytlouci a cementem zahladiti i jeho podklad. Nápis byl ze sádrové malty, resp. štuku, a tehdy velmi trvanlivý. Nyní bylo průčelí domu opravováno a v Národní restauraci, která je v přízemí, pořízena velká okna. Na původním místě dal poříditi nynější majitel opět nápis v azbuce: »Doma nejlépe.« Tak opět obnovena památka a vzpomínka na velkého muže města Lipníka u B.

Nápis na skále v Pekle u Podhoří.

Dle lidové pověsti byl v Pekle v lesní trati »Kamenném« u Podhoří*) pochován v starých dobách nějaký kníže, který zde cestou zemřel. Tam totiž při lesní cestě, vedoucí z Podhoří až na Zadní Polunka (k Čertovým kazatelárnám), je ono místo, kde kníže je pochován. Tam stojí skalisko 360 cm dlouhé, na kterém v prohlubni obdélníkové vytesán nápis 30 cm vysoký a 170 cm dlouhý, který je místy poškozen. Věrnou fotografii nápisu uveřejňujeme.

SIUMIL TALEK = ŠUMIL TALEK.

Tento nápis lze vysvětliti: sum — les (Sumen = město v Bulharsku a les na Dunaji od Ruščuku po město Šumen, Sumice u Uh. Brodu, Šumava); šumil = lesní pán. — Talek = jméno, příjmení.

Až okolí skaliska se odkope a hlavně hlína před skaliskem odstraní, bude možno podati zprávu o tom, zda i ve spodu skaliska jsou vytesány další značky.

Dr. Frant. Příkrýl.

*) Záhorská kronika, roč. XII, str. 64.

B. Kočí, knihkupec v Praze I., Masarykovo nábřeží 14. — 1930, stran 132. Cena Kč 4.80. Doporučujeme všem, zvláště učitelstvu a do veřejných knihoven.

Jak se pan Kroutil naučil v Jugoslavii dorozumívati čili Srbochorvatsky v 1200 slovich. Pro návštěvníky Jugoslavie napsal Rudolf Kout, ředitel reálky v. v. Cena Kč 8.40. Nákladem R. Kouta v Lipníku n. B. 1930. Stran 110. Doporučujeme.

Ročenka spolku k zachování a ozdobování filiálního kostela »Narození panny Marie« v Hranicích. Nákladem spolku k zachování a ozdobov. fil. kostela »Narození panny Marie«, Hranice 1930, stran 60.

Výroční zpráva Zemské odborné hospodářské školy v Hranicích. Za školní rok 1929/30. V Hranicích 1930.

Pěstování chmele. Sepsal Štěpánek Pavel, ředitel Hospodářské školy a jednatel Zem. chmelářského spolku v Tršicích. 1927. Nákladem vlastním. Tiskem knihtiskárny Družstvo »Hospodář« v Miloticích n. B.

Zpráva o činnosti zemského chmelářského spolku pro Moravu a Zemské odborné školy v Tršicích za léta 1922—1928. Sestavil Pavel Štěpánek, ředitel školy a jednatel spolku. Nákladem chmelářského spolku, kuratoria a hospodářské školy v Tršicích. 1928.

O památkách Přerova nad Bečvou. Napsal Florian Zapletal. V Přerově 1929. Cena Kč 2.—, stran 32 (s obrázkem Jan Willenberger: Dřevorytný pohled z r. 1593 na Přerov).

Bývalý bratrský sbor v Lipníku nad Bečvou. Napsal Florian Zapletal. V Přerově r. 1930. Cena Kč 2.—, stran 32. Obě publikace tiskem a nákladem tiskárny »Obzor« v Přerově.

Propast a aragonitové jeskyně u lázní Teplíc. Napsal E. Michal. Zvláštní otisk ze Sborníku Přírodovědecké společnosti v M. Ostravě, roč. V. Mor. Ostrava 1930.

Časopis Matice moravské. Redaktoři B. Navrátil a St. Souček. Ročník 54. Sešit 1—2. V Brně 1930. Nákladem Matice moravské v Brně.

»Naše republika«, vlastivědný časopis, vydává Státní nakladatelství v Praze II., Ostrovní 24. Ročně 10 čísel za Kč 10.—. Řídí Antonín Juppá. Doporučujeme do zářkovských čítáren.

Knihovnu »Argos«, výbor knih detektivních a dobrodružných, vydává v týdenících sešitech po Kč 1.90, poštou Kč 2.— nakladatelství J. Svátek, Praha XVI., Husova třída č. 7. Vyšly již knihy

od Sax Rohmera, P. Benoita, J. O. Parmy a A. E. W. Masona. Ukončen je nový román »Děvče z kolonií«.

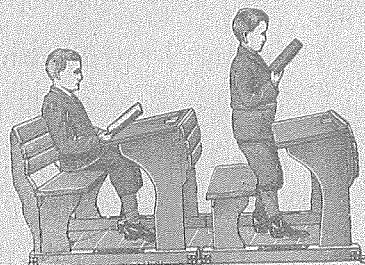
Václav Vilím v Praze VII., Veletržní 28, nákladem vlastním vydal tyto písničky, které doporučujeme zvláště učitelstvu (ceny sleveny).

Národní písničky, výbor písní lidových s hymnami národů. Výbor pro školy obecné, měšťanské a střední. Dvojhlasně složil Václav Vilím. Díl I. Kč 5.—, díl II. Kč 7.—. Totéž vydáno pro piano na 2 ruce. Díl I. a II. à 15 Kč.

Naše zpěvy. Výbor sborů, arií a duet z českých oper, zvláště Smetanových. Ženské hlasy s průvodem piana. Upravil Václav Vilím. Cena 17 Kč.

!! Na skladě jsou pěkně vázané „Záhorské kroniky“ !!
roč. X., XI. a XII., levně à 12 Kč a brož. VI. roč.
à 6 Kč. Ostatní ročníky jsou rozebrány. !!

Tabule patent »Talla«

se výborně osvědčily a jsou do všech nových škol zaváděny a která škola je již má, na základě zkušeností opět jich objednává. Jsou též napodobovány, avšak na nebezpečí padělatele i školy, neboť jsou patentované pod č. 13.610.

Veškeré školní zařízení

František Talla, Přerov

Kojeřínská (bývalý cukrovar). Prospekty zdarma.

Za vydávání a redakci odpovídá Antonín Fröhlich v Dol. Újezdě.
Tisk J. Slováků spol. s r. o. v Kroměříži.